

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

ДАРМОСТУК Денис Георгійович

УДК 351.82

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

ХАРКІВ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – кандидат наук з державного управління, доцент
КУЗНЕЦОВ Андрій Олегович,
Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, начальник відділу координації наукових досліджень та докторантури.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор
СТЕПАНОВ Віктор Юрійович,
Харківська державна академія культури Міністерства культури України, декан факультету управління та бізнесу;

кандидат наук з державного управління
ПАРАМОНОВ Андрій Олександрович,
Харківська обласна державна адміністрація, начальник Управління паливно-енергетичного комплексу.

Захист відбудеться 27 квітня 2018 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.858.01 Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 61001, м. Харків, пр. Московський, 75.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (61001, м. Харків, просп. Московський, 75).

Автореферат розісланий 20 березня 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Б. Дзюндзюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Галузь туризму останнім часом починає відігравати провідну роль в соціально-економічному житті України, оскільки в своїх межах інтегрує напрацювання культурної, економічної, інвестиційної та інфраструктурної сфер. Виступаючи при цьому інтегральним показником не лише соціально-економічного розвитку держави, а й відображаючи стан міграційних, демографічних та відтворювальних зрушень.

Із набуттям Україною статусу країни, громадяни якої можуть перетинати межі Європейського Союзу без віз, відкриваються нові можливості для розвитку і внутрішнього туризму. Найбільш привабливою формою туризму в країнах ЄС стає так званий зелений туризм (екологічний туризм, сільський зелений туризм та ін.), оскільки поєднує у собі рекреаційну і культурно-просвітницьку функції. Становлення і розвиток сільського зеленого туризму в Україні відбувалось в умовах відсутності базового закону, наявних суперечностей щодо віднесення його до певних видів економічної діяльності, відсутності чітких норм земельного законодавства на розміщення об'єктів туристичної галузі, неврегульованості питань організації дозвілля й заходів, пов'язаних із використанням майна особистого селянського господарства за місцевими звичаями і традиціями гостинності тощо. Задля вирішення проблеми законодавчої неврегульованості питань державного регулювання розвитку зеленого туризму Верховна Рада України у травні 2017 прийняла за основу проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму. Утім, цей закон і до сьогодні перебуває у статусі проекту, залишаючи невирішеними питання не лише економічного значення, а й державноуправлінського – розподіл повноважень і відповідальності між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, відсутності нормативних підстав задля формування і реалізації загальнонаціональних програм розвитку зеленого туризму в Україні тощо.

Взятий Україною стратегічний курс на європейську інтеграцію вимагає концептуально нових підходів до формування і реалізації державної політики розвитку зеленого туризму, наближення стандартів галузі до найбільш визнаних у світі, інституційного забезпечення розвитку рекреаційних територій, більш раціонального використання об'єктів культурної спадщини та ін. Тому існує потреба в поглибленому науковому

обґрунтуванні і розробці практичних рекомендацій стосовно удосконалення державної політики розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Виходячи з цього можна констатувати, що обрана проблематика дисертаційної роботи є актуальною на сьогоднішній день як для теорії, так і для практики державного управління.

Проблематика розвитку сільського зеленого туризму для вітчизняної науки хоч і є новою, проте вона перебуває в епіцентрі уваги багатьох науковців. Найбільший науковий інтерес становлять праці таких вчених як: В.Г. Безсонюк, М.І. Волошина, А.О. Дегтяр, В.К. Євдокименко, Г.С. Ємець, Ю.О. Зінько, О.Д. Король, Ю.Б. Кушнір, М.А. Латинін, М.А. Лендел, О.О. Любцева, В.І. Мацол, Т.А. Пінчук, А.Д. Чудновський.

Аналізуючи сучасні наукові джерела щодо проблематики розвитку державного управління стосовно різних сфер розвитку країни, в тому числі і зеленого сільського туризму, можемо зазначити, що вітчизняні вчені у галузі державного управління сформувавши досить вагому теоретичну основу.

Проблематика державного регулювання розвитку туризму загалом і зеленого туризму зокрема розкрита у працях таких науковців як: В.Г. Бульба, Л.І. Давиденко, О.А. Дудзяк, І.В. Зоріна, Л.П. Івашина, В.Ф. Кифяк, В.М. Косенко, Н.Є. Кудла, О.С. Кулініч, Ю.О. Куц, М.Й. Малік, Ю.О. Оболенський, Г.А. Папірян, А.О. Парамонов, В.С. Сенін, В.Ю. Степанов, А.О. Чечель, В.Д. Холодок та ін.

Разом з тим, в сучасних умовах виникає потреба в ґрунтовному дослідженні, всебічному аналізі і комплексній оцінці сукупності процесів, які відбуваються в системі державного регулювання розвитку зеленого туризму в Україні. Це диктує необхідність розробки і впровадження нових підходів до формування відповідної державної політики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертаційній роботі викладено результати наукових досліджень, які проводилися в рамках науково-дослідної роботи кафедри економічної теорії та фінансів Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України «Науково-методичне забезпечення соціальної складової реалізації державної політики сталого розвитку регіону органами публічної влади» (державний реєстраційний номер 0113U001158). Особистий внесок здобувача у виконання науково-дослідної роботи полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні підходів до удосконалення діяльності місцевих органів влади щодо розвитку зеленого туризму.

Мета роботи полягає у визначенні теоретичних підходів до розуміння змісту та складових державного регулювання розвитку зеленого туризму в Україні, а також визначення конкретних підходів до її реалізації в сучасних умовах.

Задля досягнення означеної мети дослідження, були сформовані такі завдання:

- визначити зміст та сутність державного регулювання розвитку зеленого туризму;
- розкрити закономірності розвитку сільського зеленого туризму в Україні;
- охарактеризувати особливості державного стимулювання розвитку зеленого туризму в Україні;
- виявити та означити проблемні зони щодо розвитку зеленого туризму в Україні, зокрема визначити недоліки законодавчого та інституційного забезпечення;
- визначити шляхи удосконалення законодавчого та інституційного забезпечення державного регулювання розвитку зеленого туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є державна політика розвитку зеленого туризму в Україні.

Предметом дослідження виступає державне регулювання розвитку зеленого туризму в Україні.

Методи дослідження. При з'ясуванні сутності та уточненні поняття «державне регулювання розвитку зеленого туризму» використано історичний і порівняльно-правовий методи та метод морфологічного аналізу. Методи порівняння та аналогії застосовано при визначенні змісту та сутності державне регулювання розвитку зеленого туризму, здійсненні класифікації зеленого туризму. Метод інституціонального аналізу використано при з'ясуванні особливостей державного стимулювання розвитку зеленого туризму в Україні, його нормативно-правового та інституційного забезпечення, виявленні суперечностей у цій сфері та вдосконаленні механізмів діяльності органів державної влади. Методи ситуаційного аналізу, абстрагування та узагальнення, соціологічних досліджень використовувалися при визначенні проблемних зон щодо розвитку зеленого туризму в Україні, зокрема недоліків законодавчого та інституційного забезпечення.

Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених. Інформаційну базу дослідження становлять Конституція України, законодавчі та нормативно-правові акти, наукова література та

наукові періодичні видання за темою дослідження, офіційні документи ООН, статистичні матеріали Міністерства культури України, Державної служби статистики України, а також результати власних напрацювань, зокрема дані експертних опитувань фахівців з питань розвитку зеленого туризму тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні теоретичних підходів до розуміння змісту та складових державної політики у сфері регулювання розвитку зеленого туризму в Україні, а також визначення конкретних підходів до її реалізації в сучасних умовах. Новизна наукових результатів конкретизується в таких положеннях:

уперше:

– визначено шляхи удосконалення законодавчого та інституційного забезпечення державного регулювання розвитку зеленого туризму в Україні: розробка та впровадження ефективного нормативно-правового забезпечення зеленого туризму; формування державної стратегії розвитку зеленого туризму та планування діяльності усіх суб'єктів взаємовідносин даної сфери; розробка механізмів державного залучення населення сіл та селищ до такого виду діяльності; надання консультаційних послуг особам які вирішили працювати у сфері зеленого туризму; підготовка спеціалістів у сфері сільського зеленого туризму; впровадження пільгового оподаткування доходів, які отримують селяни від надання туристичних послуг; розробка гарантій щодо захисту та безпеки туристів; ефективний контроль за якістю послуг, які надаються; розробка механізму раціонального використання для туристичних потреб історичного, культурного та природного потенціалу країни; законодавче звільнення осіб, які займаються зеленим туризмом, від обов'язкової реєстрації та стандартизації; розробка та організація дієвих державних програм сприяння розвитку сільського зеленого туризму;

удосконалено:

– обґрунтування особливостей державного стимулювання розвитку зеленого туризму в Україні: по-перше, саме сільський зелений туризм дозволяє задовольнити попит мешканців великих урбанізованих міст у відпочинку у сільській місцевості, де рівень забруднення повітря і навколишнього середовища на порядок менший, ніж у місті; по-друге, за рахунок зеленого сільського туризму наші громадяни, а особливо молоде покоління має змогу звернутися до національної української культури, українського побуту; нарешті це комплексний розвиток сільських територій, соціально-економічний розвиток територіальних громад, покращення

благоустрою населених пунктів та сільської інфраструктури, створення нових джерел надходжень до місцевих бюджетів;

дістали подальшого розвитку:

– зміст та сутність державного регулювання розвитку зеленого туризму, і розглядається як скоординована, взаємоузгоджена і соціально спрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, пов'язана із формуванням і реалізацією державної політики розвитку рекреаційних сільських територій, регулювання процесів організації дозвілля й заходів, пов'язаних із використанням майна особистого селянського господарства за місцевими звичаями і традиціями гостинності, сприяння розвитку туристичної інфраструктури і заповідних ресурсів, більш повного задоволення потреб населення в організації екологічного відпочинку та забезпечення належного функціонування об'єктів культурної спадщини;

– теоретичні обґрунтування закономірностей розвитку сільського зеленого туризму в Україні, що характеризується: наявністю повільного зростання попиту на сільський зелений туризм на національному рівні; низьким рівнем попиту на відпочинок в українських селах на міжнародному рівні; зростанням пропозицій сільського зеленого туризму; замалу або взагалі відсутню пропозицію сільського відпочинку в деяких областях України;

– систематизація проблемних зон щодо розвитку зеленого туризму в Україні, до основних із них можна включити відсутність належного контролю за діяльністю суб'єктів туристичної галузі, брак системних інвестицій у розвиток об'єктів сфери зеленого туризму, невідповідність міжнародним стандартам якості надання послуг та відсутність взаємоузгодженої діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в питаннях розвитку зеленого туризму в Україні.

Практичне значення одержаних результатів Одержані у результаті дослідження висновки та практичні рекомендації можуть бути використані у подальших дослідженнях, зокрема як підґрунтя для вивчення концептуального бачення щодо розвитку сільського зеленого туризму в Україні; у процесі державно-управлінської діяльності щодо регулювання та симулювання розвитку сільського зеленого туризму; у процесі законотворчої діяльності – під час розробки законодавчих і концептуальних основ щодо розвитку зеленого туризму; у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування – у процесі управління розвитком територій,

зокрема сільських; у навчальному процесі у вищих навчальних закладах – у площині вивчення дисциплін у галузі знань з державного управління.

Запропоновані в дисертації положення, висновки та рекомендації мають практичне значення та адресну спрямованість. Результати дослідження впроваджено Державною службою зайнятості Міністерства соціальної політики України в роботі щодо залучення громадськості до прийняття рішень (довідка про впровадження від 13.10.2017 р., № 33/к/5707-17); Київською обласною державною адміністрацією в процесі удосконалення роботи з Радою голів громадських рад у органах виконавчої влади, громадськими організаціями та політичними партіями, запровадженні нових форм розвитку зеленого туризму та підтримці реалізації ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд” (довідка про впровадження від 28.11.2016 р., № 313-к).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, які виносяться на розгляд, одержано здобувачем самостійно та розкрито в наукових працях.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження було оприлюднено на XIII Міжнародному науковому конгресі «Державне управління та місцеве самоврядування» (Харків, 2013 р.); науково-практичній конференції до Дня Конституції України (Полтава, 2016); науково-практичній конференції Культурна спадщина Слобожанщини. Культура, мистецтво, філософія, охорона пам'яток (Харків, 2017); науково-практичній конференції (Київ, 2017) та ін.

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено в 10 наукових публікаціях, з них 5 – у наукових фахових виданнях з державного управління; загальний обсяг публікацій становить 2,8 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації – 216 сторінок, з них основного тексту – 183 сторінки. Роботу ілюстровано 11 рисунками та 3 таблицями. Список використаних джерел налічує 186 найменувань, у тому числі іноземними мовами – 17. Додатки подано на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено стан її наукової розробленості, з'ясовано зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, завдання,

об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито основні положення щодо наукової новизни, показано практичну значущість результатів.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади державного регулювання розвитку зеленого туризму»* – висвітлено рівень наукового опрацювання теми, узагальнено основні теоретичні положення впливу держави на розвиток зеленого туризму; проаналізовано сутність, зміст та основні складові організаційно-правових засади формування і реалізації державної політики у сфері зеленого туризму в Україні.

Тут маємо додати, що зелений туризм – це такий вид туризму, який розглядається не лише у площині попиту-пропозиції на туристичні послуги, але має під собою досить широке економічне, соціальне, екологічне підґрунтя. Сільський зелений туризм – невід'ємний компонент розвитку сільських територій й сільської інфраструктури, який може стати одним із рятівних механізмів у розвитку територіальних громад сіл та селищ.

Поняття «зелений туризм» є досить близьким за своєю сутністю до поняття «екологічний туризм», але дещо ширшим. Екологічний туризм притаманний для сільських територій (місцевостей), які розташовані в межах територій національних парків, має науково-пізнавальний характер і певні обмеження щодо регламентовано види розважального відпочинку та навантажень на територію. Об'єктом екологічного туризму виступає дика природа (первинні, незаймані діяльністю людини ландшафти), а вторинні ландшафти (змінені в процесі господарської діяльності людиною) – це об'єкт зеленого туризму. тобто. По-друге, екологічний туризм передбачає заняття різноманітними формами активної рекреації у природних ландшафтах без завдання шкоди навколишньому природному середовищу, а сільський зелений туризм є тимчасовим переміщенням туристів у сільську місцевість для ознайомлення з сільським способом життя, побутом, культурою, традиціями, звичаями сільського населення та відпочинку.

Таким чином, ми можемо побачити, що зелений туризм відрізняється від екологічного туризму своєю основною метою, тобто відповідним використанням вільного часу. Зелений туризм – це вид проведення вільного часу як стаціонарного відпочинку у сільській місцевості з невеликими радіальними маршрутами, а екологічний туризм – це проведення вільного часу на маршруті, під час якого люди знайомляться з історико-культурними чи природними пам'ятками певної території.

У роботі визначено зміст та сутність державного регулювання розвитку зеленого туризму і розглядається як скоординована, взаємоузгоджена і соціально спрямована діяльність органів державної влади та органів

місцевого самоврядування, пов'язана із формуванням і реалізацією державної політики розвитку рекреаційних сільських територій, регулювання процесів організації дозвілля й заходів, пов'язаних із використанням майна особистого селянського господарства за місцевими звичаями і традиціями гостинності, сприяння розвитку туристичної інфраструктури і заповідних ресурсів, більш повного задоволення потреб населення в організації екологічного відпочинку та забезпечення належного функціонування об'єктів культурної спадщини. Позитивний вплив сільського зеленого туризму на вирішення соціально-економічних проблем села має комплексний, системний характер, оскільки сприяє розширенню зайнятості сільського населення, стимулює благоустрій сільських поселень тощо (рис.1).

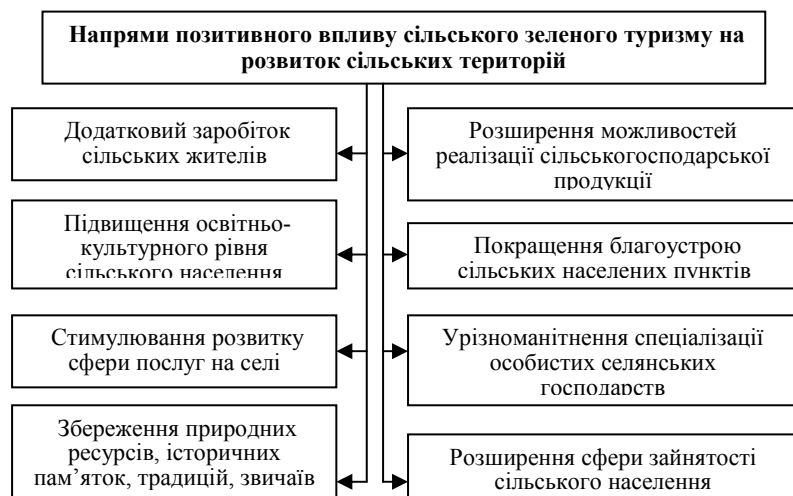

Рис.1. Напрями впливу сільського зеленого туризму на розвиток сільських територій

Сільський зелений туризм варто розглядати як одну з форм диверсифікованості джерел доходів сільського населення, як компонент комплексного розвитку сільських територій і сільської інфраструктури, а також як один з факторів стратегії подолання бідності в сільській місцевості.

У другому розділі – «Сучасний стан державного регулювання розвитку зеленого туризму в Україні» – проаналізовано правове, організаційно-адміністративне та інформаційне забезпечення державного регулювання

розвитку зеленого туризму в Україні в умовах соціальної та економічної нестабільності.

Аналіз результатів наявних соціологічних досліджень засвідчують, що значна частка відпочиваючих у сільській місцевості (29%) надає перевагу такому виду відпочинку завдяки можливості спілкуватись з навколишнім природним середовищем: купатись у водоймах, гуляти на свіжому повітрі, збирати ягоди, гриби. Також значну частку населення до відпочинку у селі мотивує можливість харчування екологічно чистими, натуральними і дешевими продуктами домогосподарств (17%). Необхідність залучення до іншої культури, звичаїв, традицій, участь у святах та сільських розвагах, занурення у сільське життя виступає важливим мотиватором до відпочинку у сільській місцевості для 15% туристів (рис. 2).

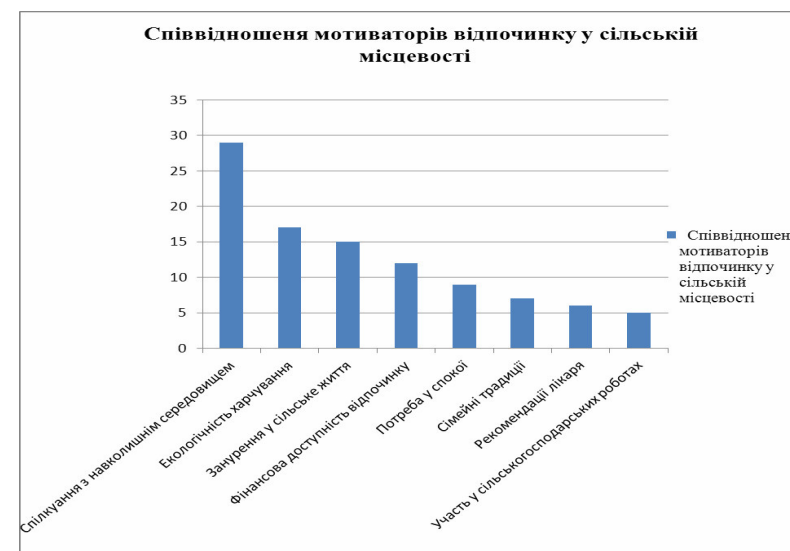

Рис. 2. Ключові мотиватори відпочинку у сільській місцевості

Аналіз попиту на зелений туризм в Україні протягом останніх п'яти років засвідчує, що попит на нього в Україні утворюють такі основні сегменти потенційних споживачів послуг: мешканці промислових центрів (відаючи перевагу такому способу відпочинку через його екологічність); молодь до 35 років, яка мешкає у великих містах (їх частка складає понад 4/6 сумарної кількості туристів); корінні городяни (сприймають такий вид відпочинку як незвичайний, екзотичний); цінителі українських

народних традицій (через принади сільського способу життя та чистоту довкілля); люди з низьким та середнім рівнем доходу (через доступність вартості відпочинку у сільській місцевості).

Сьогодні пропозиція сільського зеленого туризму спостерігається у таких регіонах України: Західний регіон, Чорноморсько-Південний регіон, Центральний регіон. До складу Західного регіону варто віднести Карпатський регіон (Івано-Франківську область, Львівську область, Закарпатську область і частину Чернівецької області), Буковину (Чернівецьку область), Західне Поділля (Хмельницька і Тернопільська області). Аналіз стану попиту та пропозиції сільського зеленого туризму складено на підставі SWOT- аналізу і представлено у табл. 1.

Таблиця 1

SWOT- аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Україні

SWOT- аналіз	
Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Чисте природне середовище.	1. Низький рівень комфорту умов проживання.
2. Мальовниче довкілля, різноманітність флори та фауни.	2. Недостатня поінформованість населення.
3. Велика кількість історичних та культурних пам'яток..	3. Відсутність можливості резервування місць.
4. Збереженість сільський традицій, обрядів, народних промислів.	4. Однотипність туристичних програм.
5. Відносно низька плата за проживання та харчування.	5. Відсутність у сільській місцевості розвиненої інфраструктури.
1. Збільшення доходів селян.	1. Політична та економічна нестабільність.
2. Збільшення зайнятості населення.	2. Нескординованість дій органів влади.
3. Збереження історичних та культурних пам'яток.	3. Забруднення навколишнього середовища.
4. Розвиток сільської інфраструктури	4. Неприятливий імідж країни на міжнародному рівні для іноземних туристів.

Досягнення збалансованості на ринку о зеленого туризму можливе за умови ефективного державного регулювання, стан та доцільність якого буде розглянуто у наступному підрозділі роботи.

У третьому розділі – *«Удосконалення підходів до державного регулювання розвитку зеленого туризму в Україні»* – надано пропозиції щодо структурно-функціонального забезпечення державної політики розвитку зеленого туризму в умовах соціальної та економічної нестабільності, містяться практичні рекомендації щодо стимулювання розвитку зеленого туризму шляхом створення туристичних кластерів, а також розроблено структуру Державна стратегія розвитку сфери зеленого туризму в Україні.

Доведено, що комплексний механізм державної підтримки зеленого сільського туризму, має включати такі структурні елементи: ефективний економічний, адміністративний, правовий вплив через відповідні нормативно-правові акти; встановлення державних і міждержавних стандартів; впровадження продуктивних спеціальних державних програм; впровадження ефективного податкового, тарифного і грошово-кредитного регулювання; проведення антимонопольної інвестиційної, екологічної та соціальної політики.

Важливо зазначити нагальну необхідність активізації діяльності органів місцевої влади у розвитку сільського зеленого туризму й сприяння усвідомленню місцевою владою таких позитивних наслідків цього виду туризму, як: додаткові надходження у регіональний бюджет, утворення нових робочих місць й, як наслідок, зменшення безробіття у сільській місцевості; розвиток районної інфраструктури. Особливої уваги з боку органів місцевої влади потребує підвищення ефективності використання туристичних ресурсів, яке тісно пов'язане як з розбудовою туристичної інфраструктури, так і з формуванням системи надання якісних послуг європейського рівня. Потребують детального вивчення найбільш активні, з точки зору туристичної та рекреаційної зацікавленості, місця, які сьогодні позбавлені відповідної інфраструктури

Прискорення розвитку сільського туризму сприятиме зростанню добробуту сільського населення, зменшення темпів урбанізації та її негативних наслідків для сільської місцевості і її жителів. Ефективний розвиток сільського туризму спричинить позитивний комплексний економічний, соціальний та екологічний ефект. Безумовно, варто зазначити і потенційні негативні наслідки прискорення розвитку сільського зеленого

туризму, серед яких: зростання вартості комунальних послуг для місцевих жителів; підвищення цін на землю і житло у районах розвитку зеленого туризму; перевага сезонної, погодинної праці у сільській місцевості; зміна профілю традиційної праці селян (відмова від виробництва на користь сфери послуг); зіткнення культури міського населення з культурою сільських жителів; забруднення навколишнього середовища; нестабільність попиту на зелений туризм через його сезонність; високий рівень конкуренції на регіональному ринку туристичних послуг (сільських жителів з закладами, які надають подібні послуги). Вищезазначені потенційні негативні наслідки прискореного розвитку сільського зеленого туризму можуть бути передбачені й усунені шляхом провадження ефективної державної туристичної політики, заснованої на стратегічному менеджменті та плануванні сільського зеленого туризму.

Також для усунення можливих негативних наслідків необхідне врахування таких обставин: для розвитку зеленого туризму підходять не всі сільські місцевості; для залучення до розвитку сільського туризму необхідно враховувати особливості сільських громад (чисельність, середній вік, здібності й можливості населення); необхідно встановлювати обмеження у кількості садиб, які надаватимуть туристичні послуги у кожній окремій місцевості; для кожної місцевості застосовувати тільки прийнятні для неї форми сільського зеленого туризму; доцільне застосування спеціальних механізмів, які перешкоджатимуть негативному впливу туристів на навколишнє середовище. Кластер сільського зеленого туризму можна визначити, як сконцентровану на певній території групу взаємопов'язаних підприємств, установ та організацій сфери туризму та гостинності (туроператори, туристичні агенти, засоби розміщення, харчування) та інших, пов'язаних з нею галузей (транспорту і зв'язку, торгівлі та ін.), місцевих органів влади та громадських об'єднань, які взаємодіють. Сутність кластерної моделі сільського зеленого туризму полягає у забезпеченні комерційної діяльності, вдосконаленні ділових взаємовідносин та набуття між учасниками кластеру нерозривного та взаємозалежного співробітництва.

Також кластерній моделі сільського зеленого туризму притаманне дотримання умов рівноправності та створення умов для зростання конкуренції на ринку сільського зеленого туризму. Основним завданням кластеру суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму є навчання, фінансування, маркетинг, усестороння підтримка розвитку сільського зеленого туризму в Україні (рис. 3).

Рис.3. Складові елементи кластеру моделі сільського зеленого туризму

В умовах глобалізації застосування кластерних моделей у сфері сільського зеленого туризму дозволяє використовувати можливості природного потенціалу та трудового потенціалу для прискорення розвитку економіки України та відновлення її здатності надавати конкурентоспроможні послуги у сфері сільського зеленого туризму. Ринковий механізм через створення кластерів сільського зеленого туризму сприятиме взаємним узгодженням економічних, технологічних та соціальних параметрів інноваційного і туристичного зростання. Отож, за таких умов кластерна модель стане найбільш ефективним ринковим механізмом прискорення сучасного економічного розвитку.

Ініціаторами створення кластерів у сфері сільського зеленого туризму повинні виступати органи державної влади (під час розробки стратегічного плану розвитку регіону) та органи місцевого самоврядування, а також самостійні власники садиб, сільські дорадчі служби.

Кожен з учасників кластеру сільського туризму виконуватиме чітко встановлену функцію – в процесі формування та реалізації туристичного продукту сільського туризму, при цьому члени кластеру будуть тісно

пов'язані між собою. В якості учасників кластеру сільського зеленого туризму можуть функціонувати сільські дорадчі служби – підприємства, які надають консультаційні послуги, в тому числі щодо навчання, маркетингу послуг сільського туризму.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження розв'язує важливе науково-прикладне завдання щодо визначенні теоретичних підходів до розуміння змісту та складових державної політики у сфері регулювання розвитку зеленого туризму в Україні, а також визначення конкретних підходів до її реалізації в сучасних умовах. Одержані в процесі дослідження результати дозволяють запропонувати такі узагальнення, висновки та рекомендації:

1. Найголовніше завдання, яке вирішує зелений туризм – це комплексний розвиток сільських територій, соціально-економічний розвиток територіальних громад, покращення благоустрою населених пунктів та сільської інфраструктури, створення нових джерел надходжень до місцевих бюджетів. Розвиток сільського зеленого туризму виконує такі функції: одержання додаткових фінансових джерел для аграріїв та представників фермерських господарств (частину з цих доходів можна направити на капітальний ремонт чи будівництво нових об'єктів аграрної інфраструктури); одержання органами місцевого самоврядування всіх рівнів додаткових надходжень до місцевих бюджетів; можливість розвитку сільської інфраструктури: вода, каналізація, дороги, громадський транспорт, що веде до покращення життя на селі, підвищення стандартів та умов життєдіяльності територіальних громад сіл та селищ; розширення бази місць для ночівлі; утримання наявних об'ємів сільськогосподарського виробництва та підвищення якості послуг завдяки збуту сільськогосподарської продукції з господарства; розвиток місцевих промислів – рукоділля, ковальства, лозоплетіння тощо; зменшення рівня безробіття сільського населення, створення додаткових робочих місць та ін.

2. Дослідження сучасного стану попиту та пропозиції сільського зеленого туризму в Україні показало: наявність повільного зростання попиту на сільський зелений туризм на національному рівні; низький рівень попиту на відпочинок в українських селах на міжнародному рівні; зростання пропозиції сільського зеленого туризму; малу або взагалі відсутню пропозицію сільського відпочинку в певних областях України.

3. Доводиться, що для подальшого розвитку зеленого туризму в Україні і наближення його до стандартів Європейського Союзу, необхідно: прийняти у другому читанні Верховною Радою України Закону «Про сільський зелений туризм» та внести відповідні зміни до Закону «Про особисте селянське господарство»; забезпечити розподіл функцій та повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування в питаннях розвитку зеленого туризму, зокрема, взаємоузгодженості загальнодержавних, регіональних і місцевих програм соціально-економічного розвитку; створити єдину державну базу даних об'єктів сільського зеленого туризму в Україні із одночасним вдосконаленням процесу ведення державної статистики у цій сфері; розробити на загальнодержавному рівні методичні рекомендації з питань організації і фінансово-кредитної підтримки розвитку зеленого туризму та ін.

4. На даному етапі соціально-економічного розвитку України й наявних тенденцій у сфері сільського зеленого туризму удосконалення державного регулювання зеленого туризму можливе за умови впровадження таких заходів: розробка та впровадження ефективного нормативно-правового забезпечення зеленого туризму; формування державної стратегії розвитку зеленого туризму та планування діяльності усіх суб'єктів взаємовідносин даної сфери; розробка механізмів державного залучення населення сіл та селищ до такого виду діяльності; надання консультаційних послуг особам які вирішили працювати у сфері зеленого туризму; підготовка спеціалістів у сфері сільського зеленого туризму; впровадження пільгового оподаткування доходів, які отримують селяни від надання туристичних послуг; розробка гарантій щодо захисту та безпеки туристів; ефективний контроль за якістю послуг, які надаються; розробка механізму раціонального використання для туристичних потреб історичного, культурного та природного потенціалу країни; законодавче звільнення осіб, які займаються зеленим туризмом, від обов'язкової реєстрації та стандартизації; розробка та організація дієвих державних програм сприяння розвитку сільського зеленого туризму та інші заходи

5. Значущість кластерного підходу до організації сільського зеленого туризму полягає у тому, що він приділяє велику увагу територіальному та соціальному аспектам економічного розвитку, пропонує ефективні інструменти стимулювання регіонального розвитку, внаслідок чого зростає зайнятість, підвищується конкурентоспроможність регіональних виробничих систем, зростають бюджетні надходження. Переваги створення кластеру сільського зеленого туризму полягають в тому, що з різних підприємств

(власників садиб, представників сфери послуг, місцевих майстрів), державних органів та органів місцевого самоврядування, громадськості утворюються об'єднання, які за рахунок координації спільних зусиль можуть ефективно створювати й реалізувати туристичний продукт сільського туризму, наслідком чого буде всебічний розвиток сільських територій через ефективне використання ресурсів.

Таким чином, для ефективного функціонування кластерів у сфері сільського зеленого туризму в Україні, необхідно з боку держави: проводити реформування державного управління з метою зниження бюрократії та створення результативного механізму боротьби з корупцією; розробляти та забезпечувати реалізацію національної стратегії та програми підвищення конкурентоспроможності України і її регіонів шляхом формування і розвитку інноваційних та туристично-рекреаційних кластерів; організовувати законодавче забезпечення, сприятливого для розвитку сільського зеленого туризму на основі співпраці органів влади, власників садиб, громадських організацій та місцевих громад; сприяти розвитку партнерських відносин між органами влади та власниками садиб в процесі формування кластерів; забезпечувати розвиток підготовки та перепідготовки кадрів у сфері сільського зеленого туризму; проводити фундаментальні наукові дослідження з метою визначення пріоритетних напрямків розвитку кластерів сільського зеленого туризму та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Дармостук Д.Г. Фактори актуалізації державної політики у сфері зеленого туризму / Д.Г. Дармостук // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр», 2014. – №3. – С. 28-32.

2. Дармостук Д.Г. Інституційне забезпечення розвитку зеленого туризму в Україні / Д.Г. Дармостук // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. – Вип. 4 (34). – С.126-133.

3. Дармостук Д.Г. Державне управління розвитком зеленого туризму в Україні: стан і перспективи розвитку / Д.Г. Дармостук // Державне будівництво [Електронне видання]. – 2016. – № 2. – Режим доступу до журн. : <http://www.kbuara.kharkov.ua>.

4. Дармостук Д.Г. Організаційні засади реалізації державної політики у сфері зеленого туризму в Україні / Д.Г. Дармостук // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2017. – Вип. 2 (34). – С.227-233.

5. Дармостук Д.Г. Становлення та розвиток системи державного управління зеленим туризмом в Україні / Д.Г. Дармостук // Державне управління та місцеве самоврядування зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2017. – С. 131-139.

6. Darmostuk D. Features of realization of the state policy in the field of green tourism in Ukraine / D. Darmostuk // Journal of Geography, Politics and Society, 2017. – P. 35-37.

Інші публікації апробаційного характеру

7. Дармостук Д.Г. Взаємодія органів державної влади з недержавними організаціями у сфері зеленого туризму / Д.Г. Дармостук // Державне управління та місцеве самоврядування: тези XIII Міжнар. наук. конгресу, 24 березня 2016 р. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. – С.426-427.

8. Дармостук Д.Г. Конституційно-правові засади розвитку зеленого туризму в Україні / Д.Г. Дармостук // Конституція України – основа модернізації держави і суспільства: матеріали науково-практичної конференції до Дня Конституції України, 16 червня 2016 р. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2016. – С.185-189.

9. Дармостук Д.Г. Сутність сільського туризму: соціокультурний аспект / Д.Г. Дармостук // Державне управління та місцеве самоврядування / Тези XVI міжнародного наукового конгресу, 29 березня 2017 р. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ: «Магістр», 2017. – С. 362-363.

10. Дармостук Д.Г. Сільський туризм як стратегічний пріоритет культурної політики України / Д.Г. Дармостук // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура, мистецтво, філософія, охорона пам'яток. – Х. : Курсор, 2017. – С.38-44.

11. Дармостук Д.Г. Сутність та концептуальні підходи до поняття сільського зеленого туризму / Д.Г. Дармостук // зб. праць НДІ Пам'яткоохоронних досліджень, 2017. – С. 10-14.

12. Дармостук Д.Г. Теоретичні засади державного регулювання розвитку зеленого туризму в Україні / Д.Г. Дармостук // зб. праць за результатами наук. прак. конф. Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління, 12 жовтня 2017 р. – К. : Видавництво «К.І.С.», 2017. – Т. 3. – С. 245-247.

АНОТАЦІЯ

Дармостук Д.Г. Державне регулювання розвитку зеленого туризму в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Харківській регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Харків, 2018.

У дисертації розглядаються теоретичні засади та систему засобів удосконалення державного регулювання розвитку зеленого туризму в Україні.

Визначено, що зелений туризм – це комплексний розвиток сільських територій, соціально-економічний розвиток територіальних громад, покращення благоустрою населених пунктів та сільської інфраструктури, створення нових джерел надходжень до місцевих бюджетів. Розвиток сільського зеленого туризму виконує такі функції: одержання додаткових фінансових джерел для аграріїв та представників фермерських господарств (частину з цих доходів можна направити на капітальний ремонт чи будівництво нових об'єктів аграрної інфраструктури); одержання органами місцевого самоврядування всіх рівнів додаткових надходжень до місцевих бюджетів; можливість розвитку сільської інфраструктури: вода, каналізація, дороги, громадський транспорт, що веде до покращення життя на селі, підвищення стандартів та умов життєдіяльності територіальних громад сіл та селищ.

Обґрунтовано, що удосконалення державного регулювання зеленого туризму можливе за умови впровадження таких заходів: розробка та впровадження ефективного нормативно-правового забезпечення зеленого туризму; формування державної стратегії розвитку зеленого туризму та планування діяльності усіх суб'єктів взаємовідносин даної сфери; розробка механізмів державного залучення населення сіл та селищ до такого виду діяльності; надання консультаційних послуг особам які вирішили працювати у сфері зеленого туризму.

Доведена значущість кластерного підходу до організації сільського зеленого туризму. Вона полягає у тому, що він приділяє велику увагу територіальному та соціальному аспектах економічного розвитку, пропонує

ефективні інструменти стимулювання регіонального розвитку, внаслідок чого зростає зайнятість, підвищується конкурентоспроможність регіональних виробничих систем, зростають бюджетні надходження. Переваги створення кластеру сільського зеленого туризму полягають в тому, що з різних підприємців (власників садиб, представників сфери послуг, місцевих майстрів), державних органів та органів місцевого самоврядування, громадськості утворюються об'єднання, які за рахунок координації спільних зусиль можуть ефективно створювати й реалізувати туристичний продукт сільського туризму, наслідком чого буде всебічний розвиток сільських територій через ефективне використання ресурсів.

Ключові слова: туризм, зелений туризм, сільський зелений туризм, розвиток територій, кластер, туристичний кластер.

ANNOTATION

Darmostuk D.G. State regulation of green tourism development in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for getting a scientific degree of Candidate of Science in Public Administration following the speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. – Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration attached to the Office of the President of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The dissertation deals with theoretical principles and a system of means for improving the state regulation of the development of green tourism in Ukraine.

It is determined that green tourism is a complex development of rural territories, socio-economic development of territorial communities, improvement of improvement of settlements and rural infrastructure, creation of new sources of revenues to local budgets. The development of rural green tourism fulfills the following functions: obtaining additional financial resources for farmers and representatives of farms (some of these revenues can be sent for overhaul or construction of new objects of agrarian infrastructure); obtaining by local governments of all levels of additional revenues to local budgets; possibility of development of rural infrastructure: water, sewage, roads, public transport, which leads to improvement of rural life, raising standards and living conditions of territorial communities of villages and settlements.

It is substantiated that improvement of state regulation of green tourism is possible provided the following measures are implemented: development and implementation of effective regulatory provision of green tourism; formation of

the state strategy of development of green tourism and planning of activity of all subjects of mutual relations of this sphere; development of mechanisms of state attraction of villages and settlements for such activities; providing consulting services to people who have decided to work in the field of green tourism.

The significance of the cluster approach to the organization of rural green tourism has been proved. It is that it pays great attention to the territorial and social aspects of economic development, offers effective tools for stimulating regional development, which increases employment, increases the competitiveness of regional production systems, and increases budget revenues. The benefits of creating a cluster of rural green tourism are that of various entrepreneurs (owners of farmsteads, service providers, local craftsmen), state bodies and local authorities, associations are formed that, through coordination of joint efforts, can effectively create and implement a tourist product of rural tourism, which will result in the comprehensive development of rural areas through the efficient use of resources.

Key words: tourism, green tourism, rural green tourism, development of territories, cluster, tourist cluster.

Відповідальний за випуск *Кузнецов Андрій Олегович*

Підписано до друку 11.12.2017. Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Замовл. №154.

Віддруковано з оригінал-макета у Харківському регіональному інституті
державного управління Національної академії державного управління при
Президентіві України.
61050, м. Харків, просп. Московський, 75, тел. (057) 732-32-55.